

УДК 328.184

ПОЛІТИЧНИЙ ЛОБІЗМ ЯК ПРАКТИКА І ЧИННИК РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Годний С. П.

Київський національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова,
Україна, м. Київ

У статті розкривається значення лобізму як інституту впливу різноманітних груп інтересів на управлінські рішення державних органів влади і як посередника між владою і суспільством. Розкривається специфіка політичного лобіювання в окремих країнах, його практичні прояви в політичному житті України та його сприйняття в суспільній свідомості українського суспільства. Підкреслюється суспільна необхідність прийняття закону про політичне лобіювання в Україні.

Ключові слова: політичний лобізм, цивілізоване лобіювання, суспільна свідомість, лобістська діяльність, культура лобіювання.

Годный С. П. Политический лоббизм как практика и фактор развития общественного сознания / Киевский национальный педагогический университет имени Н. П. Драгоманова, Украина, Киев

В статье раскрывается значение лоббизма как института влияния разнообразных групп интересов на управленческие решения государственных органов власти и как посередника между властью и обществом. Раскрывается страновая специфика политического лоббирования, его практические проявления в политической жизни Украины и его восприятие в общественном сознании украинского общества. Подчеркивается общественная необходимость принятия закона о политическом лоббировании в Украине.

Ключевые слова: политический лоббизм, цивилизованное лоббирование, общественное сознание, лоббистская деятельность, культура лоббирования.

Godny S. P. Political lobbying as a practice and a factor of development of social consciousness / Kyiv National Pedagogical University named after NP Dragomanov, Kyiv, Ukraine

The article reveals the importance of lobbying as an institution of the influence of various interest groups in the management decisions of public authorities and how poserednika between government and society. Expands country specific political lobbying, its practical manifestations in the political life of Ukraine and its perception in the public consciousness of the Ukrainian society. It emphasizes the social need for a law on political lobbying in Ukraine.

Key words: political lobbying, civilized lobbying, public awareness, lobbying, culture lobbying.

Вступ. В наш час лобізм (англ. lobby — «кулуари», «коридори»), став важливим елементом системи політичного і державного управління в багатьох країнах світу [1].

Актуалізує дослідження політичного лобізму й те, що Україна задекларувала у стратегіях зовнішньої і внутрішньої політики європейський вектор розвитку і демократизації держави, який зумовлює врахування феномену лобізму у відносинах України з Європейським Союзом. Лобізм, як уособлення позитивних і негативних ознак, виступає важливим елементом життєдіяльності суспільства. Це спроба організацій або окремих громадян впливати не тільки на ухвалення, відхилення, чи зміну законів у парламенті, а також спроба впливати на адміністративні рішення уряду, спираючись на підтримку не тільки обраних депутатів, а й різних політичних партій, державних і недержавних установ та підтримку громадськості через засоби масової інформації. До лобістів належать передусім представники профспілок, ділові асоціації, громадсько-політичні об'єднання, комітети, комісії [2]. Але в теоретичному аспекті його наукове тлумачення досі не є однозначним.

Важливість і значущість дослідження проблеми політичного лобіювання як чинника демократичного розвитку зумовлює підвищений інтерес до неї з боку багатьох вітчизняних й зарубіжних науковців-політологів. Вперше в політології проблему лобізму розглянув американський політолог А. Бентлі в роботі «Процес управління. Вивчення громадського тиску», зазначивши, що саме завдяки посередництву груп і досягається суспільна злагода в державному управлінні. Серед наукових творів необхідно також відзначити праці Дж. Медісона, Г. Трумана, М. Дюверже, Ж. Блонделя, М. Олсона та ін.

Сучасна західна політична наука приділяє значну увагу проблемам вивчення політичної теорії зацікавлених груп і, зокрема, особливостям практичної діяльності лобістів, дослідженням лобізму як політичного інституту. До числа важливих наукових розробок слід віднести праці Дж Беррі, А. Болла, М. Мінца, Д. Коена й інших вчених.

Окремі аспекти теорії та практики лобіювання висвітлено в працях російських фахівців – М. Анохіна, Т. Аравіної, О. Барвіна, О. Белоусова, О. Бінецького, О. Бобрової, І. Богдановської, І. Бусигіної, І. Вавочкиної, Т.Виноградової, К.Вяткіна, Е.Галумова, Є.Гусевої, Є.Дегтерьової та інших науковців.

Вітчизняні розробки з окремих аспектів лобізму як системи фундаментальних цінностей суспільства представлено у дослідженнях В. Андрущенка, В. Бебика, Д. Богуша, Л. Губерського, Ф. Кирилюка, В. Королька, О. Лісничука, Є. Макаренко, М. Михальченка, М. Обушного, М. Ожевана, Г. Почепцова, С. Телешуна, Є. Тихомирової, М. Хилька, О. Салтовського та ін. Водночас аналіз вітчизняної і зарубіжної наукової думки засвідчив фрагментарність досліджень культури політичного лобіювання, тому дослідження базових засад зазначеної наукової проблеми представляється важливим для вітчизняної політології.

Виходячи із цього, метою даної статті є теоретичне визначення тих чинників суспільного життя, які сприяють коректуванню поняття лобізму в

суспільній свідомості й визначають його місце в ієрархії політичних понять. Виникає необхідність, спираючись на наявні розробки, вивчити та систематизувати істотні ознаки і розкрити зміст лобізму й те, що відрізняє його від теорій негативного соціального характеру.

Отже, будемо послуговуватися загальним уявленням про лобізм як практику обстоювання інтересів, чинення тиску на законодавців і чиновників організаціями, різноманітними спільнотами на користь того або іншого рішення. З іншого боку лобізм передбачає діяльність зацікавлених осіб, яка сприяє ухваленню органами влади певних рішень, з використанням формальних і неформальних відносин в органах влади [3].

Феномен лобізму неоднозначно відображається суспільною свідомістю — від позитивного до негативного сприйняття. З одного боку в Україні відбуваються інтенсивні процеси інституціоналізації груп інтересів, артикуляції й боротьби за їх реалізацію, що в свою чергу об'єктивує феномен лобіювання цих інтересів. З іншого боку термін «лобізм» асоціюється з поняттям протекціонізму, підкупу державних службовців і депутатів, коли спостерігається «ототожнення механізму лобіювання як сукупності силових методів і корупційних дій для досягнення мети» [4, с. 51].

Наприклад, О. Рамадан та І. Немчинов основну увагу приділяють визначенню й описові технологій лобіювання [5]. Зокрема, І. Немчинов досліджуючи умови і специфіку процесів лобіювання через парламентські фракції [6], відрізняє цивілізований і нецивілізований лобізм. Таке розрізнення слід визнати доцільним і корисним, хоча в нецивілізованому лобізмі можна вбачати і просте правопорушення чи зловживання. На думку І. Немчинова, нецивілізований лобізм — це спроба «протиснути» вигідне рішення якогось приватного питання чи якоїсь приватної проблеми, а цивілізований — «складний механізм впливу на владу (законодавчу в тому числі) з метою встановлення певних «рамкових» правил гри». Тобто, різницю автор вбачає в цілях, але відмінність існує швидше в методах. Адже шантаж

не повинен стати визнаним цивілізованим лобізмом, якщо навіть його буде застосовано задля встановлення певних «рамкових» правил гри.

У статтях Є. Тихомирової явище лобізму розглядається з різних позицій: і як важливий елемент громадянського суспільства [7, с. 113], і як явище, поширене на міжнародному рівні [8; 9]. В цих працях лобізм визнається явищем, необхідним у взаємовідносинах держави і суспільства, існування якого має об'єктивний характер. Наприклад, Ю. Ганжуров вважає, що «лобіювання має розглядатися як невід'ємна складова політичної комунікації, що передбачає механізм прямого і зворотного зв'язку суспільства і держави» [10, с. 51]. Не заперечуючи цього, хочемо звернути увагу на способи, форми або технології його здійснення. Про загрозу появи найбільш потворної з усіх нецивілізованих форм лобіювання — кримінальної — через те, що не існує відповідного законодавства, говориться в дослідженні «Політичні механізми регулювання лобізму: світовий досвід та українські реалії» [9]. Дійсно, в сучасній Україні лобізм є чи не єдиним політичним явищем, що існує поза межами правового поля [9]. І не в останню чергу – через те, що ми не маємо традицій цивілізованого лобіювання. До того ж лобізм в Україні визначається власною специфікою на відміну від інших країн, що продиктовано тісним поєднанням бізнесу й політики, фактичним ототожненням політичних партій із національним бізнесом.

Відомо, що за кордоном лобізм регулюється конкретними законами, а в багатьох країнах під контролем законодавства знаходяться прибутки лобістів. Відомо, що у Великобританії річний оборот лобістських об'єднань перевищує 500 млн. фунтів стерлінгів. В країнах ЄС тільки офіційно зареєстровано понад 13 тисяч лобістів, при цьому 40% лобістів працюють в Європейському парламенті, а на кожного депутата припадає сім лобістів [11]. У США інститут лобізму розвинений більше, ніж у будь-якій іншій країні. Понад 11 тис. фірм і приватних підприємців у Штатах професійно представляють інтереси клієнтів у державних структурах. Основний об'єкт лобіювання — виконавчі органи

влади, передусім уряд США, наділений законодавчою ініціативою. Найбільше коштів на просування своїх інтересів витрачають компанії, що діють у галузі фармацевтики, страхування, електроенергетики та комп'ютерної індустрії. У 2006 році, за даними Center for Responsive Politics, витрати на лобізм у Штатах сягнули \$2,44 млрд. [12]

Розмови про необхідність легалізації лобістської діяльності в Україні, створення для цього законодавчої бази точаться вже немало часу. Бізнесмени, які набили руку в мистецтві лобізму, правдами і неправдами проштовхують потрібні їм рішення на всіх рівнях влади. Як підраховали у Міністерстві юстиції США, у 2007 р. українські комерційні структури витратили на просування своїх інтересів у Вашингтоні лише \$100 тис. [12]. Робота із забезпечення державної підтримки важливих для підприємств і галузей рішень іде повним ходом. Але надавати їй офіційного статусу не поспішають. У коридорах Верховної Ради загубилися вже три законопроекти про лобізм. 1999 р. — закон про лобіювання в Україні (ініціатор законопроекту І. Шаров); 1999 р. — закон про правовий статус груп, об'єднаних спільними інтересами (лобістських груп) у Верховній Раді (ініціатор законопроекту Ю. Сахно); 2005 р. — закон про діяльність лобістів у Верховній Раді України (ініціатор законопроекту І. Гринів).

Зацікавлені сторони пропонували до розгляду, наприклад, проект А. Ткачука «Про регулювання лобістської діяльності в органах державної влади» [8]. Необхідність відповідних законів пояснюється тим, що широка практика лобіювання інтересів дисонує з неврегульованістю цього явища. Вважається, що це є «причиною мутації практики лобізму в кримінальний бік, маскуванню лобістських організацій в образі партій, громадських організацій тощо, чия діяльність (коло інтересів, методи дії та ступінь впливу) не обмежені належним чином» [9]. Сьогодні в Україні продовжують найчастіше використовувати методи прямого лобіювання як такі, що довели свою ефективність. Як і в будь-якій країні перехідного періоду, увага в Україні

прикована насамперед до виконавчої, а уже у другу – до законодавчої влади. Цьому сприяє домінування рішень, що приймаються виконавчою владою; переважання законів «посередньої дії»; висока питома вага правових актів, прямо регулюючих діяльність конкретних підприємств. Це – підмурівок для тіньового лобіювання, коли в законі багато посилянь на компетенцію відомств, лобіст йде до них.

Висновок. Стан, характерні прояви політичного лобізму й його сприйняття як чинника розвитку суспільної свідомості, залежить в остаточному підсумку від культурного й морального рівня тих особистостей, які причетні до розробки й впровадження у життя певних рішень і до владної еліти в цілому. Тому жодні закони, жодна система партійної відповідальності самі по собі не можуть розв'язати до кінця проблему контролю за діяльністю лобістів.

Особливу значущість і перспективність щодо подальших наукових розвідок в сучасних умовах набули два аспекти категоріального розуміння лобізму: а) співвідношення понять «лобізм» і «негативна соціальна діяльність»; б) науковий аспект поняття «лобізм». Дослідження цих аспектів допоможе більш рельєфно розмежувати лобістську діяльність та її теоретичне розуміння.

Література:

1. Морозов С. П. Лоббирование как явление в политическом процессе [Електронний ресурс] / С. П. Морозов. — Режим доступу : <http://www.dialogvn.ru/uk/2002/n03/s02-3-01.htm>. — Назва з екрана.
2. Лопата М. Лобіювання: світова практика та українські реалії [Електронний ресурс] / М. Лопата. — Режим доступу : <http://postua.info/lorata.htm>. — Назва з екрана.
3. Лобізм [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Лобізм>. — Назва з екрана.

4. Ганжуров Ю. Парламентське лобіювання в контексті політичної комунікації [Текст] / Ю. Ганжуров // Політичний менеджмент. — 2005. — № (13). — С. 50–62.
5. Рамадан О. І. Технологія лобіювання [Текст] / О. І. Рамадан // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. — 2002. — Вип. 42 — 45. — С. 88–90.
6. Немчинов І. Лобіювання як форма діалогу з владою [Текст] / І. Немчинов // Контекст. — 2002. — № 2. — С. 9–12.
7. Тихомирова Е. Б. Лоббизм как специфическая форма коммуникации с общественностью [Текст] / Е. Б. Тихомирова // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология. — 2002. — №3. — С. 113–127.
8. Тихомирова Є. Лобізм як складова міжнародного PR [Текст] / Є. Тихомирова // Політичний менеджмент. — 2005. — № 1 (10). — С. 143–151.
9. Тихомирова Є. Б. Технологія зв'язків з владою: міжнародний досвід лобіювання [Текст] / Є. Б. Тихомирова // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. — 2001. — Випуск 6. — С. 235–244.
10. Ганжуров Ю. Парламентське лобіювання в контексті політичної комунікації [Текст] / Ю. Ганжуров // Політичний менеджмент. — 2005. — № 4 (13). — С. 50–62.
11. Стрижакова Н. А. Роль лобізму: порівняльний аналіз західноєвропейських та перехідних політичних систем [Текст] / Н. А. Стрижакова // Нова парадигма. — 2008.— Вип. 76. — С. 112–21.
12. Струк О. Лоб за лоб [Електронний ресурс] / О. Струк // Контракти. — 2008. — №40. — Режим доступу : <http://archive.kontrakty.ua/gc/2008/40/7-lob-za-lob.html?lang=ua>. — Назва з екрана.

References

1. Morozov S. P. Lobbyrovanye kak javlenye v polytycheskom processe [Elektronnyj resurs] / S. P. Morozov. — Rezhym dostupu: <http://www.dialogvn.ru/uk/2002/n03/s02-3-01.htm>. — Nazva z ekrana.
2. Lopata M. Lobijuvannja: svitova praktyka ta ukrajinsjki realiji [Elektronnyj resurs] / M. Lopata. — Rezhym dostupu: <http://postua.info/lopata.htm>. — Nazva z ekrana.
3. Lobizm [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Lobizm>. — Nazva z ekrana.
4. Ghanzhurov Ju. Parlamentsjke lobijuvannja v konteksti politychnoji komunikaciji [Tekst] / Ju. Ghanzhurov // Politychnyj menedzhment. — 2005. — № (13). — С. 50–62.
5. Ramadan O. I. Tekhnologhija lobijuvannja [Tekst] / O. I. Ramadan // Visnyk Kyjivsjkogho nacionaljnogho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Filosofija. Politologhija. — 2002. — Vyp. 42 — 45. — S. 88–90.
6. Nemchynov I. Lobijuvannja jak forma dialoghu z vladoju [Tekst] / I. Nemchynov // Kontekst. — 2002. — № 2. — S. 9–12.
7. Tykhomyrova E. B. Lobbyzm kak specyficheseskaja forma kommunykacyy s obshhestvennostju [Tekst] / E. B. Tykhomyrova // Vestnyk Moskovskogho unyversyteta. Seryja 18. Socyologhyja y polytologhyja. — 2002. — № 3. — S. 113–127.
8. Tykhomyrova Je. Lobizm jak skladova mizhnarodnogho PR [Tekst] / Je. Tykhomyrova // Politychnyj menedzhment. — 2005. — № 1 (10). — С. 143–151.
9. Tykhomyrova Je. B. Tekhnologhija zv'jazkiv z vladoju: mizhnarodnyj dosvid lobijuvannja [Tekst] / Je. B. Tykhomyrova // Visnyk Ljvivskogho universytetu. Serija mizhnarodni vidnosyny. — 2001. — Vypusk 6. — S. 235–244.
10. Ghanzhurov Ju. Parlamentsjke lobijuvannja v konteksti politychnojikomunikaciji [Tekst] / Ju. Ghanzhurov // Politychnyj menedzhment. — 2005. — № 4 (13). — С. 50–62.

11. Stryzhakova N. A. *Rolj lobizmu : porivnjalnyj analiz zakhidnojevropejsjkykh ta perekhidnykh politychnykh system [Tekst] / N. A. Stryzhakova // Nova paradyghma. — 2008. — Vyp. 76. — S. 112–21.*

12. Struk O. *Lob za lob [Elektronnyj resurs] / O. Struk // Kontrakty. — 2008. — № 40. — Rezhym dostupu: <http://archive.kontrakty.ua/gc/2008/40/7-lob-za-lob.html?lang=ua>. — Nazva z ekrana.*

